

SƏNƏTŞÜNASLIQ VƏ MEMARLIQ

UOT:781.

**S.V.RAXMANİNOVUN YARADICILIQ İRSİNDƏN ÜMUMTƏHSİL
MƏKTƏBLƏRİNİN SİNİFDƏNXARİC MUSIQI İŞLƏRİNDƏ İSTİFADƏNİN
MƏQSƏD VƏ MƏZMUNU**

Hacıyeva Mehriban Şövkət qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
mehriban.hajiyeva@mail.ru

Xülasə: *Məqalə dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələrindən biri olan Sergey Vasilyeviç Raxmaninovun əsərlərindən sinifdən xaric musiqi işlərində istifadə məsələlərinin araşdırılmasına həsr olunmuşdur. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, S.V.Raxmaninovun romanslarından, fortepiano üçün konsertlərindən, prelüdlərdən sinifdən xaric məşğələlərdə (musiqili gecələr, lektoriyalar, konsertlər və s.) istifadə edərək bu əsərlərin yarandığı dövr haqqında məlumatların verilməsi məktəblilərin musiqi tərbiyəsi və musiqi inkişafına müsbət təsir göstərir.*

Açar sözlər: bəstəkar, musiqi irsi, məktəb, sinifdən xaric işlər, musiqi tərbiyəsi

Ключевые слова: композитор, музыкальное наследие, школа, внеклассная работа, музыкальное образование

Key word: composer, musical heritage, school, extracurricular activities, musical education

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərinin görkəmli nümayəndələrindən biri olan Sergey Vasilyeviç Raxmaninov (1873-1943) əlli ildən artıq bir dövrü əhatə edən yaradıcılıq yolu keçmişdir.

Mövzu baxımından elmi-pedaqoji ədəbiyyatın təhlili göstərir ki, S.V.Raxmaninovun bəstəkarlıq və ifaçılıq fəaliyyətinə Qərbi Avropa (F.Şopen, F.List), Şərq (Qafqaz milli folkloru və Azərbaycan məqamları), zənci (caz) və xüsusilə rus mədəniyyəti (M.Qlinka, “Qüdrətli dəstə” bəstəkarları, S.İ.Taneyev və s.) təsir göstərmişdir.

Qeyd edək ki, XX əsrin görkəmli pianoçuları arasında ifasının möhtəşəmliyi ilə fərqlənən bəstəkarı F.Listlə və A.Rubenşteynlə müqayisə edirlər.

S.Raxmaninov pianoçu kimi dünyanın hər yerində konsertlərlə çıxışlar edirdi və bu ölkələr arasında Azərbaycanın da olması bəstəkarın ölkəmizə olan marağını göstərir.

Tədqiqatçı R.Xeyrullayeva “Sergey Raxmaninovun fortepiano əsərlərinin Azərbaycan ifaçılıq məktəbinə təsiri” mövzusunda sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyasında qeyd edir: “*S.Mumtaz adına Azərbaycan Dövlət Mərkəzi Arxivində 1915-ci il oktyabr və noyabr tarixli “Bakı” və “Kaspi” qəzetlərində S.V.Raxmaninovun Bakıda olan konsertləri haqqında musiqi tənqidçisi Çernomarin resenziyaları və elanları saxlanılıb. Elanlar 11, 12, 22, 23, 24 oktyabr 1915-ci ildə çıxmışdır*”[3, 41].

Bəstəkar Bakıda üç dəfə olmuş (1911-ci il 12 noyabr, 1913-cü il 7 noyabr, 1915-ci il 24 oktyabr və 3 noyabr tarixlərində) hər konsertində, öz bəstələdiyi əsərləri səslənmişdir.

Dünya musiqi xadimlərinin Azərbaycana olan marağı, ölkəmizə hörmətlə yanaşmaları musiqi dərslərində, sinifdən xaric məşğələlərdə şagirdlərə çatdırılmalı, onların yaradıcılığı haqqında məlumatlar verilməlidir.

Sinifdən xaric musiqi işlərində S.V.Raxmaninovun əsərləri ilə şagirdləri tanış etmək məqsədilə bəstəkarın əsərlərindən ibarət lektoriyalar, musiqili gecələrinin keçirilməsi məqsədəuyğundur. Bəstəkarın Azərbaycan musiqisi ilə bağlılığını göstərmək, əsərlərindən nümunələr dinləmək şagirdlərə bu musiqiyə olan marağının artmasına səbəb olur.

Sinifdən xaric musiqi işlərində müəllim bütün fəaliyyətlərin səmərəli təşkilini məqsədyönlü və ardıcıl həyata keçirməli, bu istiqamətdə daim yeniliyə can atmalı və öyrənməlidir.

Musiqi təhsilinin bir hissəsi kimi qəbul olunmuş sinifdən xaric musiqi işləri ssenari yazılması, ədəbi, poetik və musiqi materialının seçilməsi ilə başlayır. Ssenari tədbirin başladığı andan bitdiyi ana qədər bütün hadisə və hərəkətləri əks etdirilməlidir. Hər bir tədbir mütləq tərbiyəvi mahiyyət daşımalı, müəyyən əxlaqi-etik keyfiyyətlərin, konkret bilik və bacarıqların yaradılmasına yönəldilməlidir.

Pedaqoji təcrübənin təhlili göstərir ki, ümumtəhsil məktəblərində musiqi lektoriyaları keçirilir və bu lektoriyaların təşkilində yuxarı sinif şagirdləri ilə yanaşı kiçikyaşlı məktəblilər də yaxından iştirak edir. Tədbirin keçirilməsinə bir neçə ay əvvəldən hazırlıq aparılır. Bura valideynlər də cəlb edilməlidir. Mahnı, musiqi, poetik və ədəbi mətn toplandıqdan sonra şagirdlər arasında rol bölgüsü keçirilir. Bu zaman şagirdlərin qabiliyyət və maraqları nəzərə alınmalıdır. Lektoriyalar müxtəlif məzmununda ola bilər. Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları, fortepiano əsərləri, xalq mahnı və rəqslərinin səslənməsi şagirdlər üçün yaxındır və onlar üçün maraqlı mövzudur. Bu musiqili lektoriyalarda haqqında söhbət açılan mövzuya aid məruzələr və musiqi nümunələr səslənir. Lektoriyanın gedişində kiçik səhnəciklər də qurula bilər.

Araşdırılan mövzu ilə bağlı “Raxmaninov musiqisi və Azərbaycan” mövzusunda lektoriyanı nəzərdən keçirək:

Qeyd etdiyimiz kimi S.Raxmaninovun əsərlərində Şərq musiqisinin elementlərinə rast gəlirik və lektoriyanı məhz bu mövzuda qurmaq məqsədəuyğundur. lektoriyada bəstəkarın fortepiano üçün yazılmış əsərlərindən, romanslarından istifadə etmək olar. Bəstəkarın həyat və yaradıcılığı haqqında məruzədən sonra İKT vasitəsilə onun erkən dövrlərdə bəstələdiyi əsərlər səsləndirilir.

Raxmaninovun yaradıcılığının Azərbaycanla əlaqəsindən danışan zaman bəstəkarın A.S.Puşkinin sözlərinə bəstələdiyi “Oxuma gözəl” romansı haqqında danışmaq və qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan bəstəkarı Ağabacı Rzayeva da A.S.Puşkinin “Oxuma, gözəl” şeirinə Azərbaycan dilində eyniadlı romans yazmış və onun ilk ifaçısı məşhur müğənni, xalq artisti Bülbül olmuşdur.

Hər iki romans haqqında qısa məlumat verməklə musiqi səsləndirilir.

Tərcüməsi sadə olduğundan bu şeiri aşağı sinif şagirdlərinin ifasında dinləmək olar:

Oxuma yanımda, oxuma gözəl!
O qəmli Gürcüstan nəğmələrini;
Onlar yada salır, hər şeydən əzəl,
Ömrümün çox uzaq səhnələrini.
Neynim, oxuduğum həzin zümzümə

Elə kədərlidir, elə amansız
Kövrək xəyalımı çəkir özünə
Aylı bir gecədə zavallı bir qız

Lektoriya zamanı Venn diaqramından istifadə edərək romansın oxşar və fərqli cəhətlərini göstərmək olar.

Bəstəkarın təbiətə həsr olunmuş romansları da şagirdlərdə maraq oyada bilər və bu romanslardan “S.V.Raxmaninovun romanslarında təbiət mövzusu” lektoriyasında istifadə olunması məqsədəuyğundur. Bu baxımdan onun “Yasəmən” (“Сирень”), “Adacıq” (“Островок”), “Bahar suları” (“Весенние воды”) romanslarını göstərə bilərik. Bu romansları dinləyən şagirdlər təbiəti öz təsəvvürlərində canlandırırlar. Professor S.Əsgərova “Musiqi, uşaqlar, təxəyyül” kitabında yazır: “*Təbiət obrazlarının inikasının rəngarəng imkanları çiçəklərə həsr edilmiş musiqi əsərlərində daha parlaqlıqla açılır*” [1, 40].

Adları çəkilən romansları hətta aşağı sinif şagirdlərinə də dinlətmək olar və bu zaman müəllim öz fantaziyasından istifadə edərək bu əsərləri müxtəlif cür tədris edə bilər.

Bu nümunələrdən görürük ki, musiqi dərslərində olduğu kimi sinifdən xaric məşğələlərdə də digər fənlərlə əlaqə mövcuddur və bu nümunəni ədəbiyyat fənni ilə əlaqələndir.

Sənətsünaslıq doktoru, professor S. Qurbanəliyeva “Şəxsiyyət və musiqi” kitabında yazır: “*Bir mühüm tələb də musiqi dərslərini mümkün olan digər dərslərlə həmçinin dərək məşğələləri ilə əlaqələndirməkdən, musiqi dərslərində təsviri sənət əsərlərindən, poeziya nümunələrindən istifadə etməkdən ibarətdir*” [2, 137].

Növbəti lektoriyanı “S.V.Raxmaninovun fortepiano əsərləri” mövzusunda keçirmək olar. Bu lektoriyada iştirakçılardan biri S.Raxmaninovun fortepiano əsərləri haqqında məlumat verir və bəstəkarın “Fortepiano və orkestr üçün 2 № li konserti”ndən bir hissə səsləndirilir.

47 **Moderato**

The musical score is for a piece in G major, 2/4 time, marked 'Moderato'. It begins at measure 47 with a piano introduction consisting of chords in the right hand and single notes in the left hand. The dynamics are marked 'pp' (pianissimo) at the start, followed by 'poco a poco' (little by little) and 'cresc.' (crescendo). The tempo is marked 'a tempo con passione' (at the tempo with passion). The score includes a 'rit.' (ritardando) marking before measure 50. The melodic line begins in measure 50 with a forte ('ff') dynamic and continues with a rising scale-like figure.

Lektoriyanın gedişində hər bir məruzə fotomateriallarla müşayiət olunur.

Sinifdən xaric musiqi tədbirlərinin keçirildiyi otaqlarda fortepiano və başqa alətlərin olması bu tədbirin daha da maraqlı keçirilməsinə şərait yaradır və şagirdlər bu musiqi alətlərində bəstəkarın hər hansı bir əsərini ifa etmək imkanına malik olur.

Lektoriyaların gedişində bəstəkar haqqında sənədli və ya bədii filmlərdən fraqmentlər göstərmək üçün müasir təlim metodlarından və İKT vasitələrindən geniş istifadə edilməsi şagirdlərdə beynəlmiləçilik tərbiyəsinin inkişaf etdirir və elmin son nailiyyətləri ilə onları silahlandırmaqla yanaşı təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsinə də güclü təsir göstərir.

Ədəbiyyat

1. Əsgərova S. Musiqi, uşaqlar, təxəyyül. Bakı, İşiq, 1989, 66 s.
2. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, Adiloğlu, 2010. 160 s.
3. Xeyrullayeva R. Sergey Raxmaninovun fortepiano əsərlərinin Azərbaycan ifaçılıq məktəbinə təsiri. Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 2018, 47 s.
4. Ковалева-Огородникова Л.Л. Сергей Рахманинов: Биография. В 2-х томах. Москва, Музыка, 2015, 896 с.
5. Русская музыкальная литература. Выпуск 4. Составители М.К.Михайлова, Э.Л.Фрид. Москва, Музыка, 1985, 264 с.

Saytoqrafiya

6. Azərbaycan Milli Kitabxanası. URL: <http://anl.az>.
7. "Harmony" beynəlxalq-musiqi kulturoloji jurnalı.
URL: <http://harmony.musiqi-dunya.az>
8. Musiqi dünyası elektron jurnalı. URL: <http://musiqi/www.musiqi-dunyasi.az>

ЦЕЛЬ И СОДЕРЖАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ С.В.РАХМАНИНОВА ВО ВНЕКЛАСНОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Гаджиева Мехрибан Шофкет кызы
Резюме

Статья посвящена изучению вопросов использования произведений Сергея Васильевича Рахманинова (1873-1943), одного из выдающихся представителей мировой музыкальной культуры, в музыкальной деятельности внеклассных музыкальных занятиях.

Результаты исследования показывают, что использование романсов, фортепианных концертов, прелюдий С.В.Рахманинова во внеклассных занятиях (музыкальных вечерах, лекциях, концертах и т.п.) и предоставление информации о периоде создания этих произведений положительно влияет на музыкальное образование и музыкальное развитие школьников.

THE PURPOSE AND CONTENT OF USING THE CREATIVE HERITAGE OF S.V. RACHMANINOV IN OUT OF CLASS MUSIC ACTIVITIES OF GENERAL EDUCATION SCHOOLS

Hajieva Mehriban Shofket

Summary

The article is devoted to the study of the issues of using the works of Sergei Vasilievich Rachmaninov (1873-1943), one of the outstanding representatives of the world music culture, in musical activities outside the classroom.

The results of the research show that providing information about the period in which these works were created to those who use S.V. Rachmaninov's romances, piano concerts, preludes in extracurricular activities (music evenings, lectures, concerts, etc.) has a positive effect on the musical education and musical development of schoolchildren.

Rəyçi: baş müəllim Həsənova S.

GDU-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 27.10.2023-cü il tarixli iclasın 6 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 19 noyabr 2023-cü il